

Karácsony Veronika

A biztonság privatizálása

Az afganisztáni és az iraki fegyveres konfliktus kapcsán egyre többet hallani a katonai, illetve a biztonsági magánvállalatokról, különösen a 2007. szeptember 16-án kirobbant Blackwater-botrány óta. Miként az a híradásokból közismert, a biztonsági feladatokat ellátó cég 11 civil áldozatot követelő fegyveres incidensbe keveredett egy forgalmas téren Bagdadban. A magyar szakirodalom nagyon keveset foglalkozik azzal, hogy pontosan minek is tekinthetők ezek a hírekben feltűnő vállalatok, cégek; alkalmazottaik miben különböznek a zsoldosoktól; tekinthetjük-e egyáltalán zsoldosoknak az e cégek alkalmazásában tevékenykedő volt katonákat és biztonsági embereket, továbbá azzal sem, hogy milyen folyamatok vezettek a 21. századi privatizált biztonságához.

Az ezerkilencszázkilencvenes évek nagyarányú haderőcsökkentéseinek következtében fokozatosan megnőtt a katonai magánvállalatok (*private military companies – PMC*) és a biztonsági magánvállalatok (*private security companies – PSC*) száma, melyeket összefoglalóan gyakran katonai és biztonsági magánvállalatoknak (*private military and security companies – PMSC*) is neveznek. E magánalapon szerveződő, a privatizált biztonság alapját képező vállalkozások kialakulásához a megváltozott biztonsági környezet hatására újragondolt katonai és biztonsági stratégiák, illetve az ezek nyomán végrehajtott haderőreformok és had-

erő-átalakítások vezettek. A katonai és biztonsági magánvállalatok száma napjainkban már több százra tehető, és a világ több mint 50 országában tevékenykednek. Peter W. Singer 2003-ban megjelent *Miért privatizálták a biztonságot?* című, a katonai és biztonsági magánvállalatok kérdésköre tekintetében talán leggyakrabban idézett tanulmányában részletesen ismerteti a bipoláris világrend felbomlása után kialakult új katonai szolgáltatóipart.

Singer a katonai szolgáltatóipar megjelenésének alapvető okait abban látja, hogy a hidegháború lezárása után egyfajta sajátos biztonsági vákuum alakult ki, amelyben a korábbi világrend összeomlása és

A **Blackwater** céget 1997-ben Erik Prince egykori amerikai tengerészgyalogos alapította az észak-karolinai Moyokban. Az Irakban működő több mint 28 cég egyike. 21 ezer azonnal mozgósítható embere közül 744 amerikai állampolgárságú, 231 harmadik világbeli, és 12 iraki alkalmazottja védi az amerikai erőket Irakban. A cégnek kiképzőközpontja, repülőgép- és helikopterbázisa van. Elsőként ők nyújtottak védelmet az iraki Ideiglenes Koalíciós Hatóság (CPA) korábbi vezetőjének, Paul Bremernek. A Blackwater 2005-ben a Katrina hurrikán pusztítása utáni rendfenntartásban is részt vett. A cég 2005 óta legalább 195 fegyveres, gyakran civil áldozatokkal járó incidensbe keveredett Irakban (1,4 incidens hetente), amelyek közül 163 alkalommal ők nyitottak elsőként tüzet. A Blackwater az amerikai kongresszus vizsgálata szerint kétszer annyi konfliktusba keveredik, mint a másik két Irakban tevékenykedő nagy cég (DynCorp International, Triple Canopy) együttesen.

az államhatalom általános meggyengülése következtében megváltozott a katonai konfliktusok jellege (bár alacsonyabb szinten jelentkeznek, de számuk megsokszorozódott, változatosabbá, ütőképesebbé, és bizonyos értelemben veszélyesebbeké váltak), s ez megváltozta a biztonsági igényeket. Olyannyira, hogy hagyományos konfliktusokra kialakított válaszok hatástalanná váltak. A hadviselésben végbement átalakulás egy új típusú hadviselés létrejöttét vonta maga után, melynek egyik eredményeként a haderőreformok a tömeghadsereget professzionális haderővel váltották fel, ami természetesen új keresletet és piacot teremtett. Ennek hatására indult el a „privatizációs forradalom”, amely utat nyitott a magánvállalkozásoknak az állami szférában, amit nagymértékben segített az is, hogy az új hadviseléshez szükséges technológiát és az ehhez szükséges szakértelmet egyre inkább a civil szférából kell beszerezni. Ilyen körülmények és előzmények után, valamint a délszláv válság, az afganisztáni és az iraki konfliktus miatt megnövekedett feladatok teljesítésére hirtelen gyorsasággal jöttek létre a katonai, illetve biztonsági magánvállalatok. A reguláris katonai erők leterheltté váltak, nem volt elég kapacitásuk e feladatok ellátására, így a kisebb és speciálisabb tevékenységeket kiszervezték a haderőből – mint tették ezt már korábban a logisztikával –, s így nyert teret a biztonsági, biztonságtechnikai feladatok ellátása a magán-szektorban.

A tömeghadseregek megszüntetéséből adódó hatalmas munkaerő-kínálat is a ka-

tonai magánvállalkozásoknak kedvezett. Mivel 1989 után a nemzeti haderők létszámát jelentősen csökkentették, nagyszámú, a magánszektor számára értékes szakképzett katona (kiképzett volt sorkatona és leszerelt hivatásos katona) került ki a munkaerőpiacra. A biztonsági vákuumot kitöltő magánhadseregek mellett létrejött a katonai logisztikai szolgáltató szektor (*outsourcing sector*), amely a nemzeti haderők kiszolgálásában vesz részt. Az sem elhanyagolható, hogy a leépítések következtében eszközök – általában szovjet gyártmányú fegyverek – is nagy számban kerültek a piacra.

A katonai és biztonsági magánvállalatok megrendelői általában a kormányzatok, de gyakran nemzetközi szervezetek és vállalatok is igénybe veszik őket, hogy olyan széleskörű katonai és biztonsági feladatokat lássanak el, mint a harctámogatás, kiképzés, hírszerzési tevékenység biztosítása, műveleti támogatás, stratégiai tervezés és tanácsadás, technikai segítségnyújtás, konfliktus utáni újjáépítés. E magánvállalatok jelentősége igazán 2003 után, az iraki műveletek megkezdésével nőtt meg. Cseppet sem meglepő tehát – miként arra Egyesült Államok Számvevőszékének (GAO) 2006. június 13-i tanulmánya is rámutat –, hogy 2006-ban Irakban, az amerikai erők után a második legnagyobb kontingenst a különböző katonai és biztonsági magánvállalkozások alkalmazottai tették ki. A GAO adatai szerint 2005-ben a megközelítőleg 60 biztonsági magánvállalkozás 25 ezer alkalmazottat foglalkoztatott, s e vállalkozások száma

Irakban jelenleg 160 ezer külföldi katonára 126 ezer fős civil személyzet jut, ebből 30 ezer biztonsági feladatokat lát el. A Iraq Coalition Casualties (www.icasualties.org) honlap november 30-i adatai szerint az iraki háború kezdete óta 4186 katona esett el, az elesett PSC-alkalmazottak – az amerikai védelmi minisztérium által is megerősített – száma 1001 fő, s további mintegy 12 ezer sebesült meg. Ez azt jelenti, hogy csaknem minden negyedik elesett katonára jut egy PSC alkalmazott.

egy év alatt megduplázódott, így 2006-ban több mint 48 ezer alkalmazottal már 181 vállalkozás kínálta szolgáltatásait.

A GAO tanulmánya három jelentős problémát emel ki az Irakban tevékenykedő biztonsági magánvállalatokkal kapcsolatban. Egyrészt azt, hogy e vállalatok és az amerikai katonák között nincs koordináció és együttműködés: a PSC-k igen gyakran előzetes egyeztetés nélkül tevékenykednek a műveleti területen, ami természetesen kockázatot jelent az amerikai katonák számára. Másrészt azt, hogy az amerikai katonai egységeket bevetésük előtt nem képezték ki a biztonsági magánvállalatok tevékenységéről, valamint a katonaság és a biztonsági magánvállalatok közötti kapcsolat koordinálására hivatott Újjáépítési Műveleti Központok (ROC) szerepéről. S végül a tanulmány kiemeli, hogy megoldatlan a biztonsági vállalkozások alkalmazottainak biometrikus szűrése (ujjlenyomatvétel, fényképezés és retinavizsgálat), különösen az iraki és más harmadik világból származó alkalmazottak esetében, mert technikailag nem mindig kivitelezhető, és felettébb költséges. A GAO mindezek ellenére is fontosnak tartja, hogy a biztonsági magánvállalatok részt vegyenek az iraki katonai és újjáépítési feladatok ellátásában.

Igen komoly probléma a katonai és biztonsági cégek jogi státuszának és szabályozottságának (pontosabban szabályozatlanságának) a kérdése is. A legnagyobb gond, hogy ezek a vállalatok és cégek a nemzetközi jog hatálya alól kibújva tevékenykednek, legtöbbször nemcsak amerikai vagy brit állampolgárokat alkalmaz, de olyan, a világ különböző részéről származó veterán, harci tapasztalatokkal rendelkező harcosokat is (a biztonsági magánvállalatok Irakban meghalt alkalmazottai között 45 nemzet képviselői szerepel-

nek), akikre nem vonatkoznak az amerikai törvények. Csak súlyosbítja a helyzetet, hogy 2004 márciusában Paul Bremer, az iraki Ideiglenes Koalíciós Hatóság korábbi vezetője egy rendelettel az iraki törvények alól is mentesítette a biztonsági és katonai magáncégeket és alkalmazottaikat. A jogi vákuum következtében a „magánfegyveresek” gyakran erősen megkérdőjelezhető fegyveres fellépése gyakorlatilag semmiféle jogkövetkezménnyel sem jár. Annál is kevésbé, mert a jogi szempontból kétes tűzharcba vagy fegyveres összetűzésbe kerülő PSC-alkalmazottakat a konfliktust követően általában az Egyesült Államok területére menekítik munkaadóik.

Az Irakban tevékenykedő PSC-k többek között az alábbi feladatok elvégzésére alkalmaznak: lakóhelyek és munkahelyek őrzése; magas rendfokozatú amerikai tisztek védelme; biztonsági védőkísérek (a kormány alkalmazottainak, diplomatáknak, nemzetközi, illetve egyéb szervezetek, segítségnyújtó szervezetek képviselőinek, szállító feladatokat ellátó egységeknek); az Irakba tartó vagy Irakban mozgó járműkonvojok és személyzetük biztosítása; biztonsági tanácsadás és tervezés.

A katonai és biztonsági cégekkel kapcsolatban Afganisztánban is számtalan problémát fogalmaznak meg az elemzők. Mivel sokan azzal vádolták őket, hogy különböző bűncselekményekben (például bankrablásokban) vesznek részt, az afgán kormány végül megpróbálta újraszabályozni tevékenységüket, mondván, hogy alkotmányellenes a működésük. Azok a biztonsági cégek, amelyek elfogadják a kormány feltételeit, ideiglenes engedéllyel tovább működhetnek a különböző nemzetközi szervezetek és az ENSZ-missziók megbízásából. A *Swisspeace* 2007 novemberében megjelent „A biztonsági magánvállalatok és a helyi lakosság” című

elemzése – különböző források alapján – 90 és 140 közöttire becsüli az Afganisztánban működő PSC-k számát, de ebből az elemzés szerint 2007 szeptemberében csak 35 volt hivatalosan jegyezve. Hasonló becsléssel számolva 18 500 és 28 000 közöttire tehető e vállalatok Afganisztánban tevékenykedő alkalmazottainak száma. Az elemzés szerzői megállapítják, hogy a fegyveres kiképzésben, a személy- és vagyónvédelemben, valamint a hírszerző szolgáltatásokban részt vevő biztonsági magánvállalkozások afganisztáni jelenléte az afgán állam gyengeségének markáns jele.

A privatizált haderő formái

A katonai és biztonsági magánvállalatok főbb csoportjait illetően a szakirodalomban többféle tipológiával és terminológiai meghatározással találkozhatunk. Más rendszerezést, illetve terminológiát használ az amerikai, és más az európai szakirodalom. A jelen írás a fegyveres erők feletti demokratikus kontroll genfi központja (DCAF) kutatóinak, Fred Schreiernek és Marina Caparininek a rendszerezést veszi alapul.

A privatizált haderő formáinak ismertetése előtt azonban, ha röviden is, de fontos tisztáznunk a zsoldos fogalmát, mert bár a katonai szolgáltatóipar kialakulása szorosan kapcsolódik az előfutárának tekinthető zsoldosság intézményéhez, a kifejezést a köznyelv téves használja a professzionális katonákra, a katonai és biztonsági magáncégek alkalmazottaira, valamint a különböző, idegenlégió típusú – de törvényi alapon álló – alakulatok katonáira is. A zsoldos fogalma ugyanis, mint az a legtöbb meghatározásból kitűnik, jogilag illegitím, a nemzetközi jog által nem elismert, anya-

gi haszonszerzésért katonai szolgálatot teljesítő egyéneket jelöl.

A média gyakran zsoldosnak tekinti a Francia Idegenlégióban, a Spanyol Légiónban, az izraeli Mahal2000-ben szolgáló katonákat, s olykor a brit haderő gurkúit is. A fogalom meghatározásai alapján azonban egyik sem tekinthető annak, mivel valamilyen alakulat része az adott ország törvényes hadrendjének. Ráadásul az említett alakulatok tagjainál az elsődleges motiváció az adott ország állampolgárságának megszerzése. Nem feltétlenül részesülnek magasabb anyagi juttatásokban, s az alakulatok tagja nem egy adott konfliktusra, hanem az adott ország hadseregéhez szerződik, s így a hadijog is védi őt.

A Francia Idegenlégió (Légion Étrangère) létrehozásának célja a hagyományos tömeghadsereg kiegészítése volt egy olyan professzionális katonai alakulattal, amelyet bárhol és bármikor azonnal bevethetnek különböző feladatok ellátására. A tagok toborzása 2001-ben a világhálón is beindult 14 nyelven, így az Európán kívüli 17–40 év közötti férfiak számára is lehetővé vált a jelentkezés a Francia Idegenlégióba. 2007-es adatok alapján az idegenlégióban 136 ország állampolgárai szolgálnak, köztük franciák is, akik az idegenlégió vezetését is adják. A kötelező 5 éves szolgálat után elfogadott gyakorlat a külföldi légiósok körében a francia állampolgárság kérvényezése. A sorozás Aubagneban zajlik, majd az alapos kiképzést követően a légió 11 speciális rendeltetésű ezredébe osztják be őket (2007: 7699 légiós – 413 tiszt, 1741 altiszt és 5545 légiós). A valamivel több, mint 1000 euró havi illetmény a katonai vagy biztonsági magánvállalat alkalmazottjainak fizetésével (500–1500 dollár naponta) összehasonlítva meglehetősen alacsony, így jobbára csak a fejlődő és a kelet-európai ország-

gokból csábítja a leendő légiósokat. Franciaországban 2001-ben törölték el az általános hadkötelezettséget, ami az idegenlégió szerepét is átértékelte. Az egyes alakulatok a professzionalizálódás eredményeként már el tudják látni a missziós feladatokat, biztosítani tudják a különleges képességeket is. A légió fenntartásának okát Christian Rasclé alezredes, az idegenlégió szóvivője igen őszintén fogalmazta meg, amikor kijelentette: „Politikai szempontból mindig egyszerűbb lesz külföldi katonákat veszélyes helyekre vezényelni.” Ez a felfogás igen plasztikusan mutat rá arra, hogy miért is érdemes kiszervezni a haderőt, miért éri meg egy hivatásos vagy szerződéses katona költségének többszörösét fizetni egy különleges alakulatnál szolgáló katonának, vagy egy katonai, illetve biztonsági magánvállalat alkalmazottjának.

Bár a Spanyol Légión (Legión Española) 1986-ban megszüntette a külföldi spanyol ajkú önkéntesek toborzását, 2007 márciusától újra jelentkezhetnek spanyol anyanyelvű 18 és 28 év közötti nők és férfiak a spanyol hadsereg elitalakulatába. A mintegy 5000 főt számláló Spanyol Légión a dél-amerikai spanyol nyelvűek számára nemcsak a magasabb fizetések miatt vonzó, de a „La Legión” presztízse és a kettős állampolgárság megszerzése miatt is. A spanyol vezérkar által közvetlenül irányított légió feladata az észak-afrikai spanyol külterületek (Ceuta és Melilla) biztosítása, illetve a különböző NATO-békeműveletekben való részvétel. Az önkéntes alapon szerveződő Legión Españolán belül kialakítottak egy 500 fős speciális egységet (*Bandera de Operaciones Especiales de la Legión – BOAR*), amely a sarkkörüli és hegyvidéki hadviseléstől az antiterrorista akciókon át a mesterlövészetig a legkülönlegesebb kiképzésben részesül.

A Mahal 2000 nevű izraeli nonprofit szervezetbe nem izraeli állampolgárságú zsidó és Izraelben élő szülőkkel rendelkező nem zsidó, 23 év alatti férfiak és 20 év alatti nők jelentkezhetnek, akik önkéntesként teljesítenek katonai szolgálatot az izraeli hadseregben. Így a szervezet lényegében a „potenciális hadköteleseket” közvetíti az izraeli haderő számára. A külföldi önkéntesekre ugyanazon kiképzés és fizetés, s ugyanazok a pozíciók várnak, mint az izraeli sorállomány tagjaira. A szervezetbe jelentkezők legfőbb motivációs tényezője a zsidó emberek iránt érzett szolidaritás, a vallás és a cionista eszmék támogatása. A Mahal2000 különböző lehetőségeket biztosít a külföldről érkezők számára: jelentkezhetnek csupán katonai szolgálatra (legalább 18 hónap időtartamra), vagy akár 40 hónap időtartamú szolgálatra, amelyben főiskolai tanulmányok is szerepelnek.

Az 1815 óta az Egyesült Királyság haderejében szolgáló gurkák sem tekinthetők egyértelműen zsoldosnak, mivel a gurka dandárt (4 gurka ezredet) egy Nepál, India és az Egyesült Királyság között 1947-ben kötött egyezmény integrálta a brit haderőbe. A gurkák részt vettek a Falkland-szigeteki bevetéseken, az öbölháborúban, de harcoltak Boszniában, Koszovóban, Sierra Leonében és Afganisztánban is. Bár van közöttük logisztikus, híradós, és mérnök is, általában szárazföldi lövészként alkalmazzák őket. A nepáli katonák csupán 2007 márciusától kapnak a brit állampolgárságú katonákéval megegyező illetményt nyugállományba vonulásuk után, brit állampolgárság azonban változatlanul nem jár nekik.

A katonai magánvállalatok (PMC) fogalmára sincs nemzetközileg elfogadott, egyetemes meghatározás. Írásunk – Schreierrel és Caparinivel egyetértve – Scott

Goddard és Peter W. Singer meghatározásait tekinti mérvadónak.

Goddard szerint a katonai magánvállalatok olyan bejegyzett civil vállalatok, amelyek különböző szolgáltatásokat nyújtanak legitim hazai és külföldi entitásoknak a katonák kiképzésére (oktatás, szimultán programok), katonai támogató műveletek (logisztikai támogatás) és műveleti képességek ellátására (speciális katonai tanácsadók, vezetési, irányítási, kommunikációs és hírszerzési funkciók), vagy katonai felszerelések biztosítására. A legáltalánosabban elfogadott definíciók olyan profitorientált vállalatoknak tekintik őket, amelyek a nemzeti haderőknek nyújtanak szolgáltatásokat a kiképzés, a hírszerzés, a logisztikai támogatás és egyéb katonai műveletek során.

Peter W. Singer más terminológiát használ, ő a katonai magáncégek (*private military firms – PMFs*) kifejezéssel nyomatékosítja, hogy a katonai feladatokat üzleti vállalkozásként teljesítik. Singer katonai és gazdasági szempontokon alapuló elemzése három csoportra osztja a katonai szolgáltatásokat nyújtó vállalatokat. Katonai szempontú elemzésében (1) a hadszíntéren, (2) a hadműveleti területen, és (3) az aktuális műveleti területen tevékenykedő cégekre bontja a vizsgált vállalatokat, míg gazdasági szempontú elemzésének három komponense a kiszervezett (*outsourcing*) tevékenységeket ellátó cégek rendszerzéséhez hasonló felosztást mutat be: 1) komplett szolgáltatást nyújtó cég; 2) tanácsadó cég; 3) kiegészítő szolgáltatásokat nyújtó cég.

A két felosztás egyesítésével hozta létre Singer a katonai magánvállalatok tipológiáját, amelyet lándzsahegy-metaforának nevez. Eszerint minél több szolgáltatást nyújt egy katonai magánvállalat, annál közelebb van a teljes tevékenység ellátásához, a harchoz. Az így megalkotott három

katonai szolgáltatást nyújtó vállalatcsoport: 1) a katonai erőt biztosító cégek (*Military Provider Firms*), 2) a katonai tanácsadó cégek (*Military Consulting Firms*), és 3) a katonai támogató cégek (*Military Support Firms*). Singer elemzése nem foglalkozik külön a biztonsági cégekkel, ezeket Schreier és Caparini azonosítja Singer logikája alapján 1) a biztonságot szavatoló cégek, 2) a biztonsági tanácsadó cégek, és 3) a biztonsági támogató cégek megkülönböztetésével.

Természetesen mindenki másként értelmezi a katonai magánvállalatokat, elnevezésük gyakran összemosódik a biztonsági magánvállalatokéval. A fogalom teljes tisztázásához álljanak itt legfontosabb jellemzőik:

1) Legitim kormány támogatásával végznek katonai, biztonsági szolgáltatásokat.

2) A vállalatok az adott nemzeti haderők egykori katonáiból toborozzák az alkalmazottakat, bizonyos esetekben a saját országuk haderejéből. Gyakori a multinacionális vállalatoknál, hogy a világ minden tájáról toboroznak, különösen a különböző elit katonai alakulatok egykori tagjaiból.

3) Az alkalmazottak általában 30-40 év közötti, komoly harci tapasztalatokkal rendelkező, hírszerzésben, felderítésben jártas, több nyelven beszélő, leszerelt, vagy nyugállományú tisztek, tiszthelyettesek.

4) Jelenleg napi díjuk 500 és 1500 dollár között mozog. Ez a meglehetősen magas fizetés elszívja a speciális alakulatok jól felkészült katonáit a civil katonai vállalatokhoz.

5) Fontosabb feladataik közé a tanácsadás, a kiképzés, a logisztikai támogatás, a technikai eszközök üzemeltetése, a hírszerzés, a felderítés, az őrzés és megfigyelés, valamint az aknaszedés tartozik.

A biztonsági magánvállalatok (PSC) kifejezés sem egységes a szakirodalomban,

de általánosságban úgy definiálhatjuk őket, hogy olyan regisztrált, civil, törvények által szabályozott működésű vállalatok, amelyek különböző szolgáltatásokat nyújtanak legitim helyi és külföldi entitásoknak személyek és anyagi-gazdasági eszközök védelmére.

Ebbe a csoportba tartoznak tehát az egyes országokban működő, nyereségorientált őrző-védő cégek, amelyek fő feladatai a közbiztonság szavatolása, a bűnmegelőzés, az őrzés-védelem és a magán testőrszolgálat.

C. J. Van Bergen Thirionra hivatkozva Schreier és Caparini az alábbi három kategóriába sorolja a PSC-ket.

1) *Őrző-védő szektor*, amelybe a biztonsági magánvállalatoknak legnagyobb része tartozik. Leggyakoribb feladatuk a repterek, irodaházak, közintézmények, lakóparkok, sport-, bevásárló- és üzletközpontok, busz- és vasútállomások, parkolók őrzése.

2) *Elektronikus biztonsági őrző szektor*, amely a riasztók, beléptető rendszerek, különböző védő és ellenőrző eszközök beszereléséért, üzemeltetéséért felel. Ez a szektor részben átfedi az őrző-védő szektort.

3. *A nyomozó és krízismenedzsment szektor* szereplői a biztonsági piac elég kis részét teszik ki, de magánnyomozói feladataik elég széles skálán mozognak, a veszélyes VIP-védelemtől kezdve a rutinszerű munkaerő-ellenőrzésig.

A PSC-k nemcsak országhatáron belül tevékenykednek. Megjelentek a külföldön működő vállalkozások is, amelyek a nemzetközi vállalatoknak, kormányoknak, nagykövetségeknek vagy más diplomáciai testületeknek, nemzetközi szervezeteknek (például az ENSZ-nek és a Vöröskeresztnek) nyújtanak különböző szolgáltatásokat. Feladatuk többek között a válságövezetekben való tanácsadás; a helyi biztonsági erők kiképzése; a krízismenedzsment;

hírszerzés; az épületek, intézmények és infrastruktúra védelme, őrzése, biztosítása; utánpótlási vagy humanitárius segítségnyújtó konvojok útvonalának, áthaladásának biztosítása, a konvojok kísérése. Ezek a cégek biztosítják az állam- és kormányfők, magasabb tisztségviselők védelmét is válságövezetekben és háborús térségekben, mint például Irakban, Afganisztánban vagy a gázai övezetben.

A biztonsági magánvállalatok alkalmazottjainak fizetése hasonlóan magas, mint a katonai magánvállalatok által alkalmazottaké, de mértéke a feladattól és a feladat teljesítésének helyszínétől is függ. A speciális feladatokat ellátó, jól (ki)képzett alkalmazottak havonta több mint 33 ezer dollárt is kereshetnek, míg a konvojkíséreteknél alkalmazottak fizetése 12-13 ezer dollár körül mozog. Az egyéb feladatokat – épületvédelem, újjáépítési feladatok – ellátók fizetése gyakran ennél kevesebb.

A különböző cégeket nehéz egyértelműen besorolni a két vállalati típusba, mivel mind katonai, mind biztonsági feladatokat is elláthatnak. Így az Irakban működő nagyobb cégek is inkább biztonsági magánvállalatoknak, vagy a singeri tipológia alapján katonai tanácsadó cégeknek mondhatók, mivel alapvető feladataik az őrzés-védelem, a tanácsadás, és a krízismenedzsmenttel kapcsolatos teendők ellátása. Az iraki piacot a négy legnagyobb és legerősebb lobbierővel rendelkező cég osztotta fel: a Blackwater (USA), az Erinys International (Dél-afrikai Köztársaság), az MPRI (USA) és a CACI Ever Vigilant (UK), de rajtuk kívül még közel 30 kisebb cég is részt vesz a válságkezelésben, például az amerikai DynCorp International vagy a brit ArmourGroup. A katonai magánvállalatok közé a dél-afrikai Executive Outcomes és a brit Sandline sorolható egyértelműen. Ezek a cégek jelentős feladatokat láttak el Sierra

Leonében, Zairében (Kongó), jelen voltak Angolában, Zambiában (EO), azonban az iraki műveletekben nem vesznek részt.

A katonai és biztonsági magánvállalatok különböző kategorizálásai

Az írásunkhoz kapcsolódó táblázatokban a katonai és biztonsági magánvállalatok leggyakrabban hivatkozott tipológiáit foglaltuk

össze (a brit *Green Paper*, az *International Peace Operations Association*, Peter W. Singer, illetve Herbert Wulf nyomán). Mint említettük, számtalan meghatározás létezik a privatizált biztonsági/katonai szolgáltatások meghatározására, felosztására. Mindenki más aspektusból közelíti meg a kategorizálást, azonban a felosztás legfontosabb alapja mindenhol a feladat, a cégek által nyújtott szolgáltatás, valamint a szolgáltatás finanszírozásának módja.

A katonai és biztonsági magánvállalatok a brit Green Paper szerint

Feladatok és szolgáltatások	Legfontosabb vállalatok	A szolgáltatások főbb megrendelői
Harci és műveleti támogatás	Executive Outcomes, Sandline International, Gurkha Security Guards	kormányok
Katonai tanácsadás és kiképzés	DSL, MPRI, Silver Shadow, Levdan, Vinell, BDM	kormányok
Fegyverbeszerzés	Executive Outcomes, Sandline International, Levdan	kormányok
Hírszerzés	Controll Risk Group, Kroll, Saladin Security, DynCorp	kormányok, multinacionális vállalatok
Biztonsági és bűnmegelőzési szolgáltatások	DSL, Lifeguard, Group 4, Controll Risk Group, Gurkha Security Guards, Gray Security, Coin Security	multinacionális vállalatok, humanitárius szervezetek
Logisztikai támogatás	KBR (Kellogg, Brown & Root), DynCorp, Pacific architects and Engineers (PAE)	békefenntartó szervezetek, humanitárius szervezetek

A katonai és biztonsági magánvállalatok P. W. Singer-féle felosztása

	Feladatok	Legfontosabb vállalatok
Katonai erőt biztosító cégek (Military Provider Firms)	Végrehajtás/vezetés	Executive Outcomes, Sandline International SCI
Katonai tanácsadó cégek (Military Consulting Firms)	Tanácsadás, kiképzés	MPRI, Vinnell, DynCorp, Levdan
Katonai támogató cégek (Military Support Firms)	Nem fegyveres szolgáltatások	KBR (Kellogg, Brown & Root) SAIC

A katonai szolgáltatást nyújtó cégek Doug Brooks féle felosztása

	Nem fegyveres szolgáltatást nyújtó cégek (Non-lethal Service Provider – NSPs)	Biztonsági magánvállalatok (PSCs)	Katonai magánvállalatok (PMCs)
Feladatok	aknamentesítés logisztika kockázati tanácsadás	ipari és kereskedelmi infrastruktúra védelme, humanitárius segélyek védelme, nagykövetségek, missziók védelme, VIP- és egyéb kiemelt személyek védelme, őrzés, nyomozás, kockázatfelmérés és elemzés	katonai kiképzés katonai hírszerzés támadó műveletek (pl. Angola)
Legfontosabb vállalatok	PA&E, KBR (Kellog, Brown & Root), ICI of Oregon, Saladin Security,	ArmorGroup, Wackenhut, Gurkha Security Guards, Blackwater, DynCorp	Executive Outcomes (aktív), Sandline International (aktív), Military Professional Resources Incorporated – MPRI (passzív)

A katonai és biztonsági magánvállalatok Wulf-féle felosztása

Kategóriák	Feladatok	Jogi státusz
Biztonsági magánvállalatok	őrzés-védelem, bűnmegelőzés	legális, ált. nem reguláris
Védelmi szolgáltatók és beszállítók	fegyvergyártás (beleértve K+F is), katonai segítségnyújtás	általában kormányok által engedélyezettek, alkalmanként illegális
Katonai magánvállalatok	tanácsadás, logisztika és támogatás, műszaki szolgáltatások, kiképzés, békefenntartás, humanitárius feladatok, harcoló erők	általában legális, lehet reguláris, irreguláris és kormányok által engedélyezett is
Irreguláris erők	lázadók, hadurak tevékenységei (pl.: erőszak, terror) szervezett bűnözés	illegális, önkalkalmazásban lévők
Zsoldosok	harcoló csapatok	illegális

Irodalom

Brooks, Doug: Hope for the Hopeless Continent: Mercenaries. *Journal for the Southern African Region*, 2000/3.

GAO Rebuilding Iraq jelentések: GAO-05-737, GAO-07-426, GAO-06-865T <http://www.gao.gov>

Goddard, Scott: *The Private Military Company: A Legitimate International Entity Within Modern Conflict*. (Thesis.) Fort Leavenworth, Kansas, 2001, Faculty of the U.S. Army Command and General Staff College.

HC 577 *Private Military Companies: Options for Regulations 2001-02*, London, 2002. február 12. The Stationery Office

Isenberg, David: *A Fistful of Contractors: The Case for a Pragmatic Assessment of Private Military Companies in Iraq*. British American Security Information Council, BASIC Research Report, 2004/4.

Molnár Ferenc (szerk.): *Civil-katonai kapcsolatok: a tudományok határán*. Budapest, 2006, Zrínyi Kiadó.

Richards, Anna – Smith, Henry: *Addressing the role of private security companies within security sector reform programmes*. London, 2007, Saferworld.

Rimli, Lisa – Schmeidl, Susanne: *Private Security Companies and Local Populations. An exploratory study of Afghanistan and Angola*. Bern, 2007. november, *Swisspeace*.

Schreier, Fred – Caparini, Marina: *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*. *Occasional Paper No. 6*. Geneva, 2006, DCAF.

Singer, Peter W.: *Corporate Warriors. The Rise of the Privatized Military Industry*. London – Ithaca, 2003, Cornell University Press.

Varga Krisztián: *A katonai szolgáltatóipar. Hadtudomány*, 2005/4.

Wulf, Herbert: *Internationalisierung und Privatisierung von Krieg und Frieden*. Baden-Baden, 2005, Nomos.